

Samen werken aan duurzame toegankelijkheid

Leren Preserveren

Frans Neggers ■

We leven in een snel veranderende wereld. Digitale technologie heeft een grote en soms disruptieve impact. De hoeveelheid data groeit exponentieel. Met die groei ontstond de roep om meer aandacht voor de duurzame toegankelijkheid van digitaal erfgoed. De afgelopen tien, vijftien jaar heeft er een grote groei plaatsgevonden in kennisontwikkeling en -deling. De rol van leren wordt daarbij steeds duidelijker benoemd.

a

Er is onderzoek gedaan naar de rol van leren en verschillende educatieve initiatieven hebben het daglicht gezien. *Leren als levensstijl*¹ benoemt het probleem van de voortschrijdende digitalisering, inhoudelijke veranderingen in het vakgebied en de veranderende rol van de erfgoedprofessional. *Op weg naar 2020 en verder*² schetst drie scenario's die de noodzaak van ontwikkeling, innovatie en deskundigheidsbevordering helder maken. *Het onzekere voor het zekere nemen in een onzekere wereld*³ geeft het belang aan van het ontwikkelen van belangrijke gedragscompetenties. Al in 2009 benoemde het rapport *Business Model Innovatie Cultureel Erfgoed (BMICE)*⁴ het belang van innovatie en deskundigheidsbevordering voor het versterken van de rol van erfgoed binnen de digitale samenleving.

Kennis delen

In 2005 begon de Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid (NCDD) het probleem van kwetsbaar digitaal erfgoed op de nationale agenda te zetten en kennis te ontwikkelen en te delen. Daarmee is belangrijke vooruitgang geboekt. Ook is er een grote, betrokken en internationaal verbonden gemeenschap ontstaan. Een groot deel van de rol van de NCDD is in maart 2018 overgenomen door het programma Houdbaar van het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE). In ruim tien jaar tijd is de kennis over duurzame toegankelijkheid flink gegroeid en gedeeld via onder meer de NCDD/NDE-website, studiedagen, symposia en workshops. Het aanbod van opleidingen in Nederland bleef echter achter. Er was vooral aandacht nodig voor het bijbrengen van vaardigheden om kennis binnen de praktijk toe te passen. Daarom ontwikkelde de NCDD in 2016 in samenwerking met Het Nieuwe Instituut 'Leren Preserveren'.⁵ Tegelijkertijd heeft binnen het programma Archief 2020 deskundigheidsbevordering veel aandacht gekregen. Dit heeft

mede bijgedragen aan de oprichting van KIA⁶ (Kennisnetwerk Informatie en Archief).

Leren Preserveren richt zich op erfgoedprofessionals die steeds meer met digitaal materiaal te maken krijgen. Ze weten vaak het nodige over duurzame toegankelijkheid, maar missen de vaardigheid om het in hun praktijk toe te passen. Leren Preserveren kent een online leeromgeving voor zelfstudie en een groepstraining. Theorie en praktijk worden met elkaar verbonden door binnen opdrachten, oefeningen en expertsessies samen te leren. Zo leren cursisten ook hun eigen leer- en ontwikkelbehoeften beter kennen en worden ze onderdeel van de gemeenschap.

Leren Preserveren werd in september 2017 met een minicongres gelanceerd.⁷ Vertegenwoordigers van BRAIN/KVAN, het Netwerk Digitaal Erfgoed, Het Nieuwe Instituut, KIA en het onderwijs probeerden hier de vraag te beantwoorden hoe ver we waren met de ontwikkeling van kennis en vaardigheden.

Samen met Het Nieuwe Instituut

Het Nieuwe Instituut werkt aan het ontwikkelen van beleid en voorzieningen voor de duurzame toegankelijkheid van de digitale collectie architectuur en stedenbouw. Dit traject werd in 2015 ingezet met een studie naar de *maturities* en *capabilities* voor *digital preservation*. Daaruit vloeide in 2016 een cursus voort voor de interne professionalisering en in 2018 kwam de *Preservation Policy* tot stand. De volgende stap was de ontwikkeling van een generieke leeromgeving voor het Netwerk Digitaal Erfgoed: Leren Preserveren.

Beeld: Marina Noordegraaf.

Uitdaging

De grote uitdaging van Leren Preserveren was het bedienen van cursisten met diverse startniveaus en uit verschillende domeinen: musea, archiefinstellingen, overheid, bibliotheken. Daarom is het eerste uitgangspunt van Leren Preserveren om te leren van elkaar en gebruik te maken van de verschillen en overeenkomsten. Als tweede wil de leeromgeving theorie en praktijk met elkaar verbinden. Dit wordt gerealiseerd door interactie tussen cursisten in te zetten, zoals binnen de moduleopdrachten en binnen de leervormen in de groepstraining. Sindsdien zijn er met de groepstraining ongeveer tweehonderd cursisten bediend en hebben enkele honderden anderen de online zelfstudie gevolgd. Ook is Leren Preserveren voorjaar 2019 aangeboden binnen het curriculum van de Reinwardt Academie.

Een tandje erbij

Binnen het NDE-intensiveringsprogramma 2019-2020 is deskundigheidsbevordering een van de pijlers. Er is behoefte aan opleiding van digitaal vaardige erfgoedprofessionals en aan

Drie modules

De opzet van Leren Preserveren in drie modules bevordert de ontwikkeling van basiskennis en -vaardigheden. Binnen de groepstraining dragen leervormen verder bij. Waar in module A geleerd wordt over risico's, vraagt de moduleopdracht om deze te beschouwen voor een digitaal object uit de eigen collectie. Het in kaart brengen van het eigen speelveld in module B draagt bij aan de gedragscompetenties die nodig zijn om mensen die een rol spelen bij duurzame toegankelijkheid, bij elkaar te brengen en de inspanningen te richten door een kader voor duurzaamheidsbeleid te ontwikkelen. Module C sluit af met het leren herkennen van risico's binnen de eigen praktijk, het leren kennen van mogelijke maatregelen en strategieën en het uitvoeren van een zelfevaluatie en inzetten van verbetertrajecten.

Cursisten leren binnen dit alles ook hun eigen leerbehoeften beter kennen en leren gedragscompetenties aan, zoals organisatiebewustzijn en communicatieve vaardigheden. Ze leren problemen te zien vanuit hun praktijk en die van medecursisten en worden deel van een gemeenschap waar mensen elkaar weten te vinden.

een netwerk van ondersteuning. Daarbij wil Leren Preserveren ook gaan bijdragen aan het bereiken van regionale en lokale erfgoedinstellingen en aan de opleiding van professionals binnen het reguliere erfgoed- en archiefonderwijs. Het is belangrijk dat alle erfgoedinstellingen het vermogen en vertrouwen ontwikkelen aan de slag te gaan met duurzame toegankelijkheid, dat ze onderdeel zijn van de gemeenschap en dat kennis delen, leren en ontwikkelen deel worden van de organisatie.

Leren als uitdaging en als antwoord

Er wordt veel kennis ontwikkeld en gedeeld. Het S@P Jaarboek 19 beschrijft voor de Nederlandse en Vlaamse situatie het ontstaan van een nieuw vakgebied.⁸ Het laat zien hoe men in de praktijk aan de slag is gegaan met preserveren en beschrijft de uitdaging die er ligt en de rol van samenwerking bij de beantwoording daarvan. Internationaal hebben allerlei initiatieven en organisaties grote bijdragen geleverd aan de ontwikkeling van het vakgebied.⁹ Leren Preserveren wil een belangrijke bijdrage leveren aan het verbinden van die kennis met de praktijk. De inspanningen zijn najaar 2018 beloond met een plaats als finalist voor de Digital Preservation Awards.¹⁰ Binnen steeds meer organisaties en binnen het netwerk wordt er informeel en samenwerkend geleerd. Leren Preserveren wordt daarbij door cursisten vaak verder uitgedragen in hun werkomgeving. Organisaties zien steeds meer het belang van het koppelen van leertrajecten aan ontwikkel- en veranderdoelen.¹¹

Digitale informatie is overal, digitale cultuur is onderdeel van ons dagelijks leven. Maar wat als iets er niet meer is, niet meer leesbaar is, niet meer begrijpelijk is? Het vakgebied van duurzame toegankelijkheid stelt dan de vragen 'wat willen we behouden?', 'hoe?' en 'wat en wie hebben we daarbij nodig?' Leren Preserveren wil erfgoedprofessionals helpen bij het vinden van antwoorden. ■

Noten

- 1 BRAIN, werkgroep HRM, *Leren als levensstijl* (november 2014).
- 2 Archief 2020, *Op weg naar 2020 en verder. Het verhaal van de archieffunctie* (oktober 2015).
- 3 BRAIN en Archief 2020, *Het onzekere voor het zekere nemen in een onzekere wereld* (2016).
- 4 DEN/Kennisland/OCW, *Business Model Innovatie Cultureel Erfgoed* (2009).
- 5 www.lerenpreserveren.nl
- 6 Nine Pankras, 'Draag bij aan de ontwikkeling en efficiency van je eigen vak: krachten bundelen in Kennisnetwerk Informatie en Archief', in: *Archievenblad* (2018), nr. 1.
- 7 <https://collectie.hetnieuweinstituut.nl/activiteiten/leren-preserveren>
- 8 Jaarboek Stichting Archiefpublicaties, *Preserveren: stappen zetten in een nieuw vakgebied* (2018).
- 9 Een belangrijke rol spelen onder meer de Digital Preservation Coalition (DPC), het Digital Curation Centre (DCC), de National Digital Stewardship Alliance (NDSA), Nestor (Duitsland) en de Open Preservation Foundation (OPF).
- 10 <https://dpconline.org/events/digital-preservation-awards/dpa2018-finalists-t-c>
- 11 Zie ook de toepassing van het acht velden instrument hierbij: www.kessels-smit.com/nl/194

Frans Neggers ■ digitaal archivaris bij Het Nieuwe Instituut en projectleider Leren Preserveren voor het Netwerk Digitaal Erfgoed.